

Sygn.akt III AUa 1167/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 maja 2013r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący : SSA Barbara Orechwa-Zawadzka

Sędziowie : SA Dorota Elżbieta Zarzecka

: SO del. Piotr Prusinowski (spr.)

Protokolant : Edyta Katarzyna Radziwońska

po rozpoznaniu w dniu 7 maja 2013 r. w Białymstoku

sprawy z wniosku J. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

o prawo do emerytury

na skutek apelacji wnioskodawcy J. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 12 września 2012 r. sygn. akt III U 392/12

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w Ostrołęce III Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych do ponownego rozpoznania.

Sygn akt III AUa 1167/12

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 25.04.2012r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. odmówił J. K. prawa do emerytury.

W odwołaniu od powyższej decyzji J. K. wniósł o przyznanie mu emerytury i o zaliczenie do stażu pracy w szczególnych warunkach okresu pracy w Zakładach (...) S.A. w O. od 21.11.1977r. do 30.11.1993r.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie. Podniósł, że J. K. w dniu 8.08.2011r. wystąpił o przyznanie mu emerytury, a od decyzji odmownej, wydanej dnia 30.09.2011r., wniósł odwołanie do Sądu Okręgowego w Ostrołęce, lecz Sąd ten wyrokiem z dnia 11.01.2012r. oddalił powyższe odwołanie.

Organ rentowy wskazał także, że w dniu 26.03.2012r. J. K. wystąpił z kolejnym wnioskiem o emeryturę, lecz zaskarżoną decyzją z dnia 25.04.2012r. odmówiono mu prawa do wcześniejszej emerytury, gdyż pomimo osiągnięcia wymaganego wieku emerytalnego 60 lat i legitymowania się na dzień 1.01.1999r. ponad 25-letnim ogólnym stażem pracy, nie posiada wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach. ZUS podniósł nadto, że do stażu pracy w szczególnych warunkach nie zaliczono okresu pracy w Zakładach (...) S.A. w O. od 21.11.1977r. do 30.11.1993r., bowiem w całości dokumentacji są rozbieżności dotyczące stanowiska pracy odwołującego. Nadto w świadectwie

wykonywania pracy w szczególnych warunkach wskazano stanowiska konwojent-ładowacz i rozwoziciel, które nie są zgodne ze stanowiskami wskazanymi w przepisach resortowych.

Sąd Okręgowy w Ostrołęce wyrokiem z dnia 12 września 2012 r. oddalił odwołanie.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że po raz pierwszy z wnioskiem o przyznanie emerytury J. K. wystąpił w dniu 8.08.2011r. Po jego rozpoznaniu decyzją z dnia 30.09.2011r. ZUS odmówił mu prawa do emerytury uznając, iż do dnia 31.12.1998r. nie udowodnił wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach. Do stażu pracy w szczególnych warunkach organ rentowy nie uwzględnił okresu pracy w Zakładach (...) S.A. w O. od 21.11.1977r. do 30.11.1993r. Od decyzji ZUS z 30.09.2011r. J. K. wniósł odwołanie, w którym domagał się przyznania emerytury i zaliczenia w/w okresu do pracy w szczególnych warunkach. Sąd Okręgowy w Ostrołęce wyrokiem z dnia 11.01.2012r. w sprawie (...) oddalił powyższe odwołanie. Sąd pierwszej instancji podkreślił, że wprawdzie w sprawie (...) nie zostało sporządzone pisemne uzasadnienie wyroku, lecz z akt tej sprawy wynika, że oddalenie odwołania było konsekwencją nie zaliczenia przez Sąd do pracy w szczególnych warunkach okresu pracy w Zakładach (...) S.A. w O. od 21.11.1977r. do 30.11.1993r. Odwołujący w tej sprawie w dacie wydawania decyzji z 30.09.2011r. nie spełniał zdaniem ZUS jedynie warunku posiadania 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach. W sprawie (...) Sąd na okoliczność pracy odwołującego w szczególnych warunkach w Zakładach (...) i wystawienia mu świadectwa pracy w szczególnych warunkach przesłuchiwał J. K. i świadka S. S.. Sąd badał, więc, czy J. K. w okresie pracy w Zakładach (...) S.A. w O. od 21.11.1977r. do 30.11.1993r. pracował w szczególnych warunkach i od zaliczenia tego okresu zależała skuteczność odwołania w sprawie(...)

Sąd Okręgowy w Ostrołęce wskazał, że również zaskarżona decyzja opierała się na założeniu, że wnioskodawca nie legitymuje się 15 letnią pracą w szczególnych warunkach.

Sąd zauważył, że od momentu wydania wcześniejszej decyzji ZUS z 30.09.2011r. i wniesienia odwołania w sprawie (...), do wydania obecnej decyzji z 25.04.2012r. upłynęło ok. 8 miesięcy, zmienił się więc wiek odwołującego. Nadto J. K. do wniosku o emeryturę z 26.03.2012r. załączył nowy dowód - pisemne zeznania świadków, dotyczące w/w spornego okresu zatrudnienia w Zakładach (...), powołuje się więc na nowe okoliczności. W takiej sytuacji, w ocenie Sądu, mimo w/w wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce z dnia 11.01.2012r. w sprawie (...), obecnie wniesione odwołanie nie mogło być odrzucone, lecz podlegało merytorycznemu rozstrzygnięciu. Odwołanie to należało uznać za niezasadne bowiem odwołujący nie spełnia warunków do przyznania emerytury. W tym kontekście Sąd pierwszej instancji podkreślił, że zgodnie z art. 184 ustawy z dnia 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz.U. z 2009 nr 153 poz. 1227 ze zm.) w związku z § 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7.02.1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący 60 lat dla mężczyzn,
- 2) w dniu wejścia w życie ustawy emerytalnej, tj. 1.01.1999r. ma wymagany 25-letni okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach,
- 3) nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego albo złożył wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w OFE, za pośrednictwem ZUS, na dochody budżetu państwa,
- 4) rozwiązał stosunek pracy – w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem.

W świetle w/w przepisu J. K. nie może nabyć uprawnienia do emerytury, gdyż nie spełnia warunku posiadania wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach. Jednocześnie Sąd Okręgowy w Ostrołęce podkreślił, że Sąd nie mógł pominąć wyników wcześniej prowadzonego postępowania sądowego, mającego na celu uzyskanie przez J. K. emerytury. Rozstrzygnięcie w sprawie III U 799/11 zdeterminowane było przesłanką prejudycjalną polegającą na tym, że odwołujący w Zakładach (...) S.A. w O. od 21.11.1977r. do 30.11.1993r. nie pracował

w szczególnych warunkach. Wyrok ten jest prawomocny i nie może być obecnie pominięty przy rozstrzygnięciu w sprawie (...). Zgodnie bowiem z treścią art. 365 § 1 kpc prawomocne orzeczenie Sądu wiąże zarówno strony i Sąd, który je wydał jak i inne Sądy i organy państwowe. Ta zasada mocy wiążącej prawomocnego wyroku musi znaleźć zastosowanie w niniejszej sprawie i skutkować oddaleniem odwołania J. K. od decyzji ZUS z dnia 25.04.2012r., bez prowadzenia postępowania dowodowego co do możliwości zaliczenia okresu zatrudnienia w Zakładach (...) S.A. w O. od 21.11.1977r. do 30.11.1993r. do pracy w szczególnych warunkach.

Z wyrokiem Sądu Okręgowego w Ostrołęce nie zgodził się wnioskodawca. W apelacji zarzucił rozstrzygnięciu naruszenie prawa procesowego, to jest art. 217 § 2 k.p.c. i art. 227 k.p.c. Skarżący wyjaśnił, że uchybienie proceduralne polegało na odmowie przeprowadzenia przez Sąd zawnioskowanych dowodów, mających istotne znaczenie dla ustaleń faktycznych, co skutkowało błędnym przyjęciem, że wnioskodawca nie legitymuje się 15 letnim okresem pracy w szczególnych warunkach. Wnioskodawca domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w Ostrołęce do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku zważył:

Apelacja jest w po części trafna. Nie można pominąć, że skarżący *expressis verbis* zarzucił naruszenie prawa procesowego. W judykaturze wypracowana została ogólna zasada związania sądu drugiej instancji zarzutami apelacyjnymi dotyczącymi naruszenia prawa procesowego (art. 378 § 1 k.p.c.). Sąd odwoławczy nie bada i nie rozważa innych niż zgłoszone w apelacji, naruszeń prawa procesowego. Bierze jednak pod uwagę z urzędu nieważność postępowania (Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55.). Odmienne jest jeśli chodzi o naruszenie prawa materialnego, stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia. Wydaje się, że sąd pracy i ubezpieczeń społecznych, kierując się zasadą legalizmu, powinien w tym zakresie w pełni realizować funkcję kontrolną. Warunkiem przeprowadzenia kontroli w tym zakresie jest jednak zgłoszenie zarzutu naruszenia prawa materialnego. Postępowanie apelacyjne ma z jednej strony charakter merytoryczny, zaś z drugiej kontrolny (Wyrok SN z dnia 16 maja 2006 r., I PK 210/05, LEX nr 197171.). Wyznaczniki te nie konkurują ze sobą. Zachodząca między nimi relacja posiada wspólny mianownik. Jest nim ocena legalności rozstrzygnięcia. Kontrola w tym zakresie jest możliwa jednak pod warunkiem zgłoszenia naruszenia przez Sąd pierwszej instancji norm prawa materialnego.

Nie można utracić z pola widzenia, że zgłoszony zarzut naruszenia przepisów art. 217 § 2 k.p.c. i art. 227 k.p.c. polega na tym, że Sąd pierwszej instancji oddalił na rozprawie w dniu 12 września 2012 r. wniosek o przesłuchanie świadków. Po dokonaniu tej czynności wnioskodawca (reprezentowany przez pełnomocnika zawodowego) nie zgłosił zastrzeżenia zgodnie z art. 162 k.p.c. Według tego przepisu strony mogą w toku posiedzenia, zwrócić uwagę sądu na uchybienia przepisom postępowania, wnosząc o wpisanie zastrzeżenia do protokołu. Stronie, która zastrzeżenia nie zgłosiła, nie przysługuje prawo powoływania się na takie uchybienia w dalszym toku postępowania. W przedmiotowej sprawie mogło to oznaczać że wnioskodawca utracił bezpowrotnie możliwość opierania się na naruszeniu prawa procesowego polegającego na odmowie przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków (wyrok SN z dnia 7.03.2012 r., II PK 159/11, OSNP 2013, nr 3-4, poz. 32). Brak jest przekonujących racji za odmową zastosowania przepisu art. 162 k.p.c. w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (por. wyrok SN z dnia 23.04.2010 r., II UK 315/09, Lex nr 604215). *Prima facie* rozważania te mogą prowadzić do wniosku, że apelacja ubezpieczonego powinna podlegać oddaleniu. Przy bliższym oglądzie treści apelacji nasuwają się jednak istotne zastrzeżenia. Z uzasadnienia środka odwoławczego wprost wynika, że skarżący kwestionuje podstawę materialnoprawną rozstrzygnięcia Sądu. Nie zgadza się z odmową przyznania mu prawa do emerytury. Znaczy to tyle, że apelacja zawiera również zarzut naruszenia przepisu art. 184 ust 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (Dz. U. z 2009, Nr 153, poz. 1227 ze późn. zm.)

Na marginesie należy podnieść, że wnioskodawca nietrafnie powołuje się na naruszenie przepisu art. 217 § 2 k.p.c. W dniu wniesienia odwołania (a także w dniu orzekania) treść tego przepisu brzmiała: sąd pomija spóźnione twierdzenia i dowody, chyba że strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła ich we właściwym czasie bez swojej winy lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy albo że występują inne wyjątkowe okoliczności. Analiza akt sprawy nie daje podstaw do przyjęcia, że Sąd Okręgowy w Ostrołęce stosował

konstrukcję dyskrecjonalnej władzy sędziego. Wydaje się, że skarżący nie zauważył, że od dnia 3 maja 2012 r. doszło do nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego i dotychczasowa treść § 2 została przeniesiona do § 3 art. 217.

Przyjęcie, że ubezpieczony w apelacji zgłosił również zarzuty naruszenia prawa materialnego ma istotne znaczenie. Należy zauważyć, że wymagana treść wniosku apelacyjnego składa się z dwóch części: zakresu zaskarżenia wyroku (w całości lub w określonej części) oraz wniosku co do treści orzeczenia sądu apelacyjnego (zmiana lub uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie). Sąd nie jest związany wnioskami apelacyjnymi, w tym znaczeniu, że, pomimo wniesienia przez stronę o zmianę zaskarżonego wyroku, możliwe jest wydanie orzeczenia uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji. Analogicznie sąd może postąpić w sytuacji, gdy skarżący domaga się uchylenia wyroku. Możliwa jest wtedy zmiana wyroku. W apelacji skarżący domagał się uchylenia wyroku na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. Przepis ten określa kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego. Jest nią nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy. Uchybienie to polega na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania pozwu (odwołania) albo pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego. Oznacza to niewyjaśnienie i pozostawienie poza oceną okoliczności faktycznych, stanowiących przesłanki zastosowania normy prawa materialnego, będącej podstawą roszczenia (Wyrok SN z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22; T. W., W kwestii właściwej interpretacji art. 378 § 2 k.p.c., Przegląd Sądowy 1997, nr 4, s. 35 i n.).

W powyższym aspekcie warto zasygnalizować, że istotnie w sprawie III U 799/11 nie sporządzono uzasadnienia. Nie można jednak tracić z pola widzenia, że skarżący nie podał innych powodów oddalenia odwołania. Analiza odwołania oraz odpowiedzi na odwołanie, złożonych w tym postępowaniu, nie pozostawia wątpliwości, że jedyną okolicznością sporną było legitymowanie się przez J. K. 15 letnim okresem pracy w szczególnych warunkach. Również przebieg postępowania przed Sądem potwierdza, że wyłącznie ta okoliczność była sporna. W tym stanie rzeczy dywagacje zawarte w apelacji są gołosłowne. Sąd Okręgowy w Ostrołęce w wyroku z dnia 11 stycznia 2012 r. przesądził, że ubezpieczony w spornym okresie nie pracował w szczególnych warunkach. Nie oznacza to jednak, że Sąd rozpoznający odwołanie od kolejnej decyzji organu rentowego powinien zawsze oddalić odwołanie.

W orzecznictwie przyjmuje się, że wydanie przez Sąd ubezpieczeń społecznych prawomocnego wyroku (oddalającego odwołanie od decyzji organu rentowego w przedmiocie świadczeń emerytalnych) ma znaczenie przy ponownym ubieganiu się przez wnioskodawcę o tego samego rodzaju prawo (postanowienie SN z dnia 29.03.2012 r., I UK 299/11, Lex nr 1214545 i wskazane tam orzecznictwo). Możliwe są trzy odmienne sytuacje prawne:

- 1) został złożony nowy wniosek o świadczenie, bez powołania się na nowe dowody lub okoliczności istniejące sprzed daty wydania decyzji oraz bez powołania się na nowe, późniejsze zdarzenia - wówczas zachodzi powaga rzeczy osądzonej w myśl art. 366 k.p.c.;
- 2) w nowym wniosku ubezpieczony powołuje się na późniejsze zdarzenia, które miały miejsce po zamknięciu rozprawy w sprawie poprzedniej prawomocnie zakończonej - wówczas nie ma powagi rzeczy osądzonej, jakkolwiek ze względu na treść art. 365 § 1 k.p.c. występuje wiążące sądu orzekającego w aktualnym postępowaniu poprzednim wyrokiem;
- 3) w kolejnym wniosku ubezpieczony powołuje się na nowe okoliczności lub dowody istniejące przed datą wydania poprzedniej decyzji - wówczas zastosowanie ma art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, co sprawia, że organ rentowy powinien w pierwszej kolejności zbadać przesłanki dopuszczalności złożenia takiego wniosku i w razie stwierdzenia ich braku zobowiązany odmówić ponownego ustalenia prawa do świadczenia.

Składając nowy wniosek o emeryturę w dniu 26 marca 2012 r. ubezpieczony wskazał na zeznania świadków, którzy nie byli przesłuchiwani w poprzednim postępowaniu. Oznacza to, że wnioskodawca przedłożył nowe dowody w rozumieniu art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Rolą Zakładu Ubezpieczeń Społecznych było zatem wydanie decyzji o odmowie ponownego ustalenia prawa do świadczenia albo o przyznaniu prawa do emerytury. Organ rentowy w decyzji z dnia 25 kwietnia 2012 r. wadliwie sformułował rozstrzygnięcie i orzekł o odmowie przyznania emerytury. Usprawiedliwieniem jest to, że sam wnioskodawca nie wnosił o ponowne ustalenie prawa, ale o przyznanie

emerytury. Nie zmienia to jednak tego, że przedmiotem sprawy jest uznanie, czy zachodziły podstawy do ponownego ustalenia prawa do świadczenia.

Sumą powyższych rozważań jest zapatrywanie, że założenie przyjęte przez Sąd Okręgowy w Ostrołęce jest nieprawidłowe. W sprawie nie doszło do związania Sądu na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. prawomocnym orzeczeniem z dnia 11 stycznia 2012 r. Ponowne ustalenie prawa zgodnie z przepisem art. 114 ust 1 ustawy emerytalnej jest instytucją degradującą powagę rzeczy osądzonej. Można ją stosować wielokrotnie i w każdym czasie, przesłanki jej uruchomienia dają podstawę do przyjęcia, że została ona uregulowana w sposób zupełny. Oznacza to, że ma ona pierwszeństwo przed przepisami kodeksu postępowania cywilnego. Prawomocny wyrok sądu ubezpieczeń społecznych nie tamuje możliwości ponownego ustalenia prawa do emerytury. Możliwe było zatem ponowne ustalenie prawa, jeżeli strona powołała się na dowody lub okoliczności, które były jej znane, a których organ rentowy nie uwzględnił wydając decyzję (wyrok SN z dnia 8.10.2010 r., I UK 113/10, Lex nr 694229). Szczegółowa analiza przepisu art. 114 ust 1 ustawy emerytalnej prowadzi jednak do wniosku, że okoliczności i dowody mają przymiot nowości, jeżeli nie były znane wcześniej organowi rentowemu (wyrok SN z dnia 21.09.2010 r., III UK 94/09, Lex nr 621346). Nowe dowody i okoliczności muszą istnieć przed dniem wydania ostatecznej decyzji ustalającej zobowiązanie (wyrok SN z dnia 14.09.2010 r., II UK 260/09, (...) 2011, nr 3, s.157 i nast.). Wskazane przez wnioskodawcę dowody z zeznań świadków spełniały kryteria opisane w art. 114 ust 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W tym układzie procesowym odmowa przeprowadzenia przez Sąd pierwszej instancji postępowania dowodowego nie miała usprawiedliwienia. Z punktu widzenia Sądu drugiej instancji taki sposób procedowania jest równoznaczny z nierozpoznanie sprawy co do istoty. Jest też jasne, że zachodzi konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Powoduje to konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Okręgowy w Ostrołęce przesłucha zawnioskowanych przez skarżącego w odwołaniu świadków. Przeprowadzi również inne dowody wskazane przez wnioskodawcę, jednak pod warunkiem, że konweniują one z przesłankami określonymi w art. 114 ust 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Przyjmując, że zaskarżona decyzja dotyczy ponownego ustalenia prawa do emerytury, zrozumiałe jest, że podstawą takiego wniosku mogą być wyłącznie nowe dowody lub okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji. Dodatkowo zważywszy, że przepis ten wymaga istnienia wpływu tych okoliczności i dowodów na prawo do świadczenia, jasne również jest, że zachodzi konieczność zestawienia nowych twierdzeń i dowodów z przekazem wynikającym z materiału dowodowego przeprowadzonego w poprzednim postępowaniu. Zabieg ten umożliwi prawidłową ocenę słuszności żądania zgłoszonego przez wnioskodawcę w świetle przepisu art. 114 ust 1 w związku z art. 184 ust 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Dlatego Sąd zgodnie z przepisem art. 386 § 4 k.p.c. orzekł jak w sentencji.